

Hasonlóságvizsgálati kérdések az analógiaszemléletű metaforakutatásban

Absztrakt

Máthé Zsolt

Az *analógia*-nak mint nyelvészeti terminusnak legalább háromféle – egymással többé-kevésbé összefüggő – értelmezése van. Ezek az értelmezések talán a következő dichotómiákkal szemléltethetők:

1. **analógia–anomália**: eszerint az analógia a nyelvi változásoknak egyik tényezője, amelynek hatására bizonyos rendhagyó alakok a (vélt) – fonológiai, morfológiai, szintaktikai (stb.?) – rendszerhez „igazodnak”;
2. **analógia** (összehasonlítás, „*olyan, mint*” viszony) – **azonosítás** (kategorizálás, „*vagy-vagy*” viszony): ez a dichotómia az emberi gondolkodás – neurobiológiailag (is) magyarázható – kettős természetére vezethető vissza, mégpedig az analóg, illetve a digitális információ-átviteli módokra. Itt tehát az analógia az a gondolkodási-nyelvi eljárás, amely által az ismeretlen dolgokat ismertebb dolgokhoz hasonlítva (nem pedig – valamely adott dolog kategóriájába tartozóként – azonosítva) próbáljuk megragadni/kifejezni (Szilágyi N. Sándor nyomán);
3. **analógia (relációk összehasonlítása) – dolgok összehasonlítása**: eszerint az analógia két tudásreprezentáció relacionális hasonlóságon alapuló (nyelvi) megfeleltetése, esetenként relációstruktúra-leképezés (Dedre Gentner stb. nyomán).

Előadásomban az *analógia* 3. értelmezésével foglalkozom, illetve ennek az értelmezésnek a metaforavizsgálati szempontból releváns hasonlóságészlelési vonatkozásait veszem szemügyre. A szóban forgó analógiakoncepció szerint elsődlegesen a dolgokat és a köztük levő relációkat, illetve a dologi és relacionális hasonlóságot kellene elkülönítenünk egymástól. Minthogy az analógia metaforikus azonosítást és kvázimetaforikus műveletet (helyi érvényű attribútumkölcsonzést, jellegzetesen ún. „zoomorfizmust”) egyaránt motiválhat, e két nyelvi művelet megkülönböztetésének tekintetében – ugyanakkor a hagyományosan számon tartott hasonlóságtípusok kontextusában – a hasonlóságészlelési kérdések sajátos jelentőséget kapnak.